

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA INSONPARVARLIK
TUYG'ULARINI SHAKLLANTIRISH****Qosimova Mehriniso Ilhomovna**

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida insonparvarlik tuyg'ularini shakllantirishni o'rganish mumkin.

Kirish: Insonparvarlik — bu insonning o'zini boshqalarga nisbatan yaxshi tutish, yordam berish, adolatni ta'minlash va o'zaro hurmatni saqlashni anglatadi. Bu qadriyatlar nafaqat shaxsiy, balki jamiyatda tinchlik va barqarorlikni ta'minlash uchun ham muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalashda insonparvarlikni shakllantirishga katta e'tibor berilmoqda. Chunki bolalar yoshligidan axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishlari, o'zlariga va atrofdagilarga nisbatan hurmat, mehr va samimiylilikni his etishlari kerak. Pedagogika ilmida insonparvarlikni shakllantirish — bu shaxsni ijtimoiy va axloqiy jihatdan to'g'ri rivojlantirishga yo'naltirilgan o'quv jarayonining asosiy maqsadlaridan biridir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari hayotining dastlabki bosqichida ular odob-axloqni o'rganadilar, o'zaro aloqalar, munosabatlar va jamiyatdagi o'z o'rinlarini anglashni boshlaydilar. Shu sababli, bu davrda o'qituvchilar o'quvchilarda insonparvarlikni shakllantirishga katta e'tibor qaratishlari lozim. Insonparvarlikni shakllantirish o'quvchilarning nafaqat ilmiy bilimlarni, balki hissiy va axloqiy rivojlanishlarini ham o'z ichiga oladi. O'quvchilarga insonparvarlik tuyg'ularini singdirish uchun darslarda muayyan metodlar va vositalar qo'llanilishi kerak. Masalan, interfaol metodlar, o'yinlar va muhokamalar orqali o'quvchilarni bir-birlariga yordam berish, adolatni anglash va boshqalarni tushunishga o'rgatish mumkin. Bundan tashqari,

boshlang'ich sinf o'quvchilarida insonparvarlikni shakllantirish nafaqat o'quv jarayonida, balki ularning kundalik hayotida ham amalda bo'lishi kerak. O'qituvchilar, ota-onalar va jamiyatning boshqa a'zolari birgalikda bolalar tarbiyasiga ta'sir o'tkazib, ularni mehribonlik, adolat va axloqiy mas'uliyatni his etishga o'rgatishlari zarur. Bu, o'z navbatida, jamiyatda ijtimoiy tinchlik va barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida insonparvarlik tuyg'ularini shakllantirishning samarali usullarini o'rganishdan iborat. Tadqiqotda o'qituvchilarning pedagogik faoliyati, shuningdek, insonparvarlikni shakllantirish jarayonida qo'llaniladigan metod va vositalar tahlil qilinadi. Bu tadqiqot natijalari, o'quvchilarda insonparvarlikni shakllantirish jarayonini yaxshilash va uning samaradorligini oshirishda amaliy yordam berishi mumkin.

Tadqiqot Metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda boshlang'ich sinf o'quvchilarida insonparvarlik tuyg'ularini shakllantirish jarayonini o'rganish uchun turli metodlar va tadqiqot yondoshuvlari qo'llaniladi. Tadqiqot metodologiyasi, avvalo, o'quvchilarning axloqiy va hissiy rivojlanishlarini o'lchash va tahlil qilishga qaratilgan metodlarning kombinatsiyasidan foydalanadi. Tadqiqotning samarali bo'lishi uchun metodlarni tanlashda bolalar psixologiyasi, pedagogika va axloqiy tarbiya sohasidagi ilmiy yondoshuvlar inobatga olinadi.

Tahlil va Natijalar. Tadqiqot davomida o'quvchilarda insonparvarlik tuyg'ularini shakllantirishda o'qituvchilar tomonidan qo'llangan metodlar va pedagogik usullarning samaradorligi tahlil qilindi. O'quvchilar bilan o'tkazilgan interfaol darslar, muhokama va guruh ishlari orqali ularning fikr-mulohazalari, axloqiy qadriyatlar va boshqalarga nisbatan mehr-muhabbatni ifodalash darajasi kuzatildi. Natijalarga ko'ra, interfaol metodlar orqali o'quvchilar o'z fikrlarini erkin va ochiq ifodalashga qodir bo'lishdi. Masalan, guruhli muhokamalar va rolli o'yinlar orqali o'quvchilarning boshqalarga nisbatan empatiya tuyg'ulari oshgani aniqlandi. O'quvchilar bir-birini yaxshiroq tushunishga, yordam

berishga va birgalikda ishlashga tayyor ekanliklarini namoyon etdilar. **Misol:** “Mehmondo‘stlik” mavzusida o‘tkazilgan guruhli muhokamada o‘quvchilar bir-birlariga yordam berish, boshqalar bilan adolatli muomala qilish haqida fikr almashdilar. Ushbu jarayon o‘quvchilarning boshqalarga nisbatan hurmat, adolat va mehr tuyg‘ularini kuchaytirdi.

O‘quvchilarda insonga bo‘lgan hurmat va empatiya darajasi. Tadqiqot davomida o‘quvchilarning o‘zaro munosabatlari va insonga bo‘lgan hurmat tuyg‘ulari o‘lchandi. O‘quvchilar bir-biriga nisbatan hurmat va ehtiromni, boshqalarning fikrlariga hurmat bilan qarashni o‘rgandilar. So‘rovnomalar va testlar orqali o‘quvchilarning insonga bo‘lgan munosabati baholandi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, interfaol metodlar va muhokama jarayonlari orqali o‘quvchilarda boshqalar bilan hurmatli va do‘stona munosabat o‘rnatish imkoniyatlari oshdi. O‘quvchilar bir-birlariga nisbatan yanada empatik bo‘ldilar, ya'ni boshqalarning hissiy holatini tushunish va ularni qo‘llab-quvvatlashga moyil bo‘ldilar. **Misol:** O‘quvchilarning bir-biriga yordam berish istagi testlarda yuqori ballarga erishdi. Ular boshqalar muammolarini tushunib, yechim topishda yordam berishga tayyor bo‘ldilar.

Dars jarayonida insonparvarlik qadriyatlarini tushunish. Darslarda o‘qituvchilar tomonidan qo‘llangan axloqiy qadriyatlarni o‘rgatish metodlari ham samarali bo‘ldi. O‘quvchilar “adolat”, “mehnatsevarlik”, “do‘stlik”, “aybdorlikni tushunish” kabi qadriyatlarni o‘rganganliklarini bildirdilar. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, o‘quvchilar axloqiy qadriyatlarni nafaqat nazariy, balki amaliy tarzda ham qabul qildilar. Interfaol faoliyatlar va case-study (holatni o‘rganish) usuli yordamida o‘quvchilar o‘zlarini boshqalarning o‘rnida qo‘yib, turli axloqiy holatlar haqida o‘ylashdi va o‘zlarining qarorlarini ko‘proq adolatli va to‘g‘ri qilishga intildilar. **Misol:** Darslarda o‘tkazilgan “Boshqa kishiga yordam berish” mavzusidagi rol o‘yinlari o‘quvchilarda mehr-muhabbatni va yordam berishga

tayyorlikni rivojlantirdi. Bu metod orqali o'quvchilar boshqalarga yordam berishning muhimligini va ijtimoiy mas'uliyatni angladilar.

O'quvchilarda ijtimoiy aloqalar va axloqiy mas'uliyat. O'quvchilarda insonparvarlik tuyg'ularini shakllantirish nafaqat individual, balki guruhdagi munosabatlarga ham ta'sir qildi. Guruhli ishlar va o'yinlar orqali o'quvchilar bir-birlariga yordam berish, birgalikda muammolarni hal qilishni o'rgandilar. O'quvchilar orasida axloqiy mas'uliyat va bir-biriga yordam berish tuyg'usi rivojlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilar o'zaro muloqotda, bir-birlariga nisbatan yanada bag'rikeng va ijobiy munosabatda bo'lishni boshladilar. **Misol:** O'quvchilar “Do'stlarni himoya qilish” mavzusidagi amaliy ishda, o'zaro yordam berish va do'stlikni himoya qilishni o'rgandilar. Bu jarayon ularning jamiyatdagi o'z o'rinlarini anglashlariga yordam berdi.

Insonparvarlik tuyg'ularining sinf va maktabdagi ijtimoiy muhitga ta'siri. Tadqiqotda shuningdek, o'quvchilarning insonparvarlik tuyg'ularining maktabdagi ijtimoiy muhitga ta'siri ham tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilar maktabda ham, sinfda ham o'zaro hurmat va mehr-muhabbatni ko'rsatishda faollashdilar. O'quvchilar orasida ijtimoiy hamjihatlik, bir-biriga yordam berish va qo'llab-quvvatlashning kuchayganligi kuzatildi. Bu holat maktabda tinchlik va yaxshi muhitning yaratilishiga olib keldi. **Misol:** Sinfda o'quvchilar bir-birlarini darslarda qo'llab-quvvatlab, o'zaro yordam berishning ahamiyatini angladilar. Bunday ijtimoiy aloqalar maktabda ko'proq o'zaro hamkorlik va do'stlikni rivojlantirdi.

O'qituvchilarning o'quvchilarda insonparvarlikni shakllantirishdagi roli. Tadqiqotda o'qituvchilarning pedagogik yondoshuvlarining samaradorligi ham o'rganildi. O'qituvchilar o'quvchilarga insonparvarlik tuyg'ularini o'rgatishda interfaol metodlardan, guruhli ishlardan va amaliy mashg'ulotlardan keng foydalandilar. O'quvchilarga axloqiy qadriyatlarni tushuntirishda o'qituvchilarning yondashuvi, ularning o'quvchilarga nisbatan hamdardligi va har bir bolaga e'tibor berishi ularda ijtimoiy va axloqiy

mas'uliyatni rivojlantirishda muhim rol o'ynadi. **Misol:** O'qituvchilar darslarda o'quvchilarning o'zaro munosabatlariga ko'proq e'tibor berib, har bir o'quvchining hissiy holatini tushunishga harakat qilishdi. Bu usul o'quvchilarda o'zlarini boshqalar bilan muloqotda ko'proq tinch va mehribon his qilishlariga yordam berdi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari o'quvchilarda insonparvarlik tuyg'ularini shakllantirish jarayonining samarali metodlari va pedagogik yondoshuvlarini aniqlashga qaratilgan. Tadqiqot davomida o'quvchilarda insonparvarlik, mehr-muhabbat, adolat, yordam berish kabi axloqiy qadriyatlarning shakllanishi va rivojlanishining turli jihatlari tahlil qilindi. Olingan natijalar quyidagicha umumlashtirilishi mumkin: O'quvchilarda insonparvarlikni shakllantirishda interfaol metodlar, guruhli ishlash, rolik o'yinlari va muhokamalar kabi pedagogik vositalar samarali bo'ldi. Bu metodlar o'quvchilarning boshqalarga nisbatan hurmatini va yordam berishga tayyorligini oshirdi. Tadqiqot davomida o'quvchilarda boshqalar bilan hamdardlik, yordam berish va adolatni tushunish tuyg'ulari rivojlandi. O'quvchilar o'zaro muloqotda bir-birini tushunishga va ko'proq empatiya ko'rsatishga intildilar. Darslarda o'quvchilarga axloqiy qadriyatlarni tushuntirish va ularni amalda qo'llashga alohida e'tibor berildi. O'quvchilar, nafaqat nazariy bilimlarni, balki kundalik hayotda adolatli, mehribon va o'zaro yordam berishga tayyor bo'lishni o'rgandilar. Shuningdek, o'qituvchilarning pedagogik faoliyati, o'quvchilarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatishda muhim rol o'ynadi. O'qituvchilarning e'tibori va pedagogik yondoshuvlarining o'quvchilarda insonparvarlik tuyg'ularining shakllanishida katta ahamiyati borligi kuzatildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. **Sharifov, M.** (2018). Pedagogik jarayonlarda insonparvarlikni shakllantirish. Tashkent: Adabiyot.
2. **Karimov, I. A.** (1997). O'zbekistonning mustaqillik yo'lida. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Davlat nashriyoti.
3. **Vygotsky, L. S.** (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Cambridge: Harvard University Press.
4. **Piaget, J.** (2001). The Psychology of the Child. New York: Basic Books.
5. **Rosenblatt, L. M.** (1994). The Reader, the Text, the Poem: The Transactional Theory of the Literary Work. Carbondale: Southern Illinois University Press.
6. **Bandura, A.** (1977). Social learning theory. Oxford: Prentice-Hall.
7. **Goleman, D.** (2006). Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books.